

114. Dabas, Vencelkei-dűlő
(KÖH 73323)

(Pest-megye) Ó, R, B, Szk, H, Á

2010. március 22-én lakossági bejelentés érkezett a ceglédi Kossuth Múzeumba a Dabas É-i határában, Dabas-Besnyő mellett, az ún. „Vencelkei-dűlő” nevű határrészen található, ÉK-DNy irányú domb DK-i oldalán előkerült régészeti leletekről. A március 26-diki helyszíni szemlén megállapítottuk, hogy egy intenzív, több korszak emlékanyagát tartalmazó, mindeddig ismeretlen lelőhely került elő. Több kupacban embercsontok maradványait figyeltük meg, legalább 5–7 sírt dúlt szét a szántás. Az egyik csontkupacban honfoglalás kori sodrott bronz karperec töredékét találtuk, ezenkívül a felszínről előkerült még egy körte alakú vaskengyel töredéke és II. Lothár (945–950) ezüst verete is. A 10. századi anyagon kívül más régészeti korok emlékeit is megtaláltuk: gyűjtöttünk őskori kerámiatöredékeket, 4 db csiszolt, korong alakú mészkőgyöngyöt, pattintott kőeszközöket (volhíniai kova, radiolarit, obszidián- és hidrokvarcitpengéket stb.), csiszolt kőbalta töredékét, a kora bronzkori Makó-kultúra belsődíszes talpas táljának töredékeit, szkíta kori nyílhegyeket, szarmata és Árpád-kori kerámiatöredékeket, valamint III. Béla átfúrt rézpénzét és 13. századi ezüst denárokat.

Április 16-án leletmentést végeztünk, a kengyel előkerülésének helyén 3×4 m-es szelvényt nyitottunk. Ebben egy 10. századi sírt sikerült feltárnunk. A sírban egy háton fekvő, nyújtott helyzetű, felnőtt férfi feküdt nyílhegyekkel (6 db), az íjmarkolatot borító csontlemezekkel, két vaskengyellel és vaszablával.

Szeptember 13. és október 12. között nagyobb szabású leletmentést folytatunk a területen. Ennek során összesen kb. 2158 m²-en 69 objektumot tártunk fel: tizenhét 10. századi sírt, egy középső rézkori (bodrogkeresztúri kultúra?) sírt, egy bizonytalan korú sírt, 16 kora bronzkori (Makó-kultúra) gödröt, 2 kora bronzkori árkot, 3 bronzkori gödröt, 2 őskori gödröt, 2 őskori árkot, 1 őskori házat, 1 Árpád-kori gödröt, 1 Árpád-kori házat, 1 bizonytalan korú gödröt.

A 10. századi sírok a domb K-i, DK-i oldalán húzódtak, 9 sír maradt meg többé-kevésbé bolygatatlanul. Egy részleges lovas temetkezést találtunk nyílhegyekkel, az íjmarkolatot borító csontlemezekkel, karikás csikózablával. Egy infans I. korú kislány sírjából kéttagú, csüngős aranyozott ezüst kaftánveretek és S-végű hajkarika, egy másik női sírből az elhunyt nyaka környékéről 5 db érem – I. Berengár császár (915–924) és Provence-i Hugó (926–945) ezüst veretei – kerültek elő. Egy további női sírban két bronz karperec, bronz fülesgombokat és bronzgyűrűt találtunk. Kilenc sírt a mezőgazdasági művelés oly mértékben pusztított, hogy csak összefüggés nélküli csonttöredékeket és néhány vastöredéket tudtunk megfigyelni, többnyire nem is a sírgödrökben, hanem csak a szántáscsíkokban. A leletanyag és a sírmező jellege annak használatát a 10. sz. második felére – a 10–11. sz. fordulójára helyezi. Úgy tűnik, hogy valameny-

nyi, még megmenthető sírt sikerült feltárnunk. A temető több sírja a domb DK-i, K-i részén elpusztulhatott.

Az őskori település objektumai a domb gerincén és Ny-i oldalán sűrűsödtek. Ezenkívül a domb DNy-i részén megnyitott kisebb (kb. 220 m²) területen szintén intenzív megtelepedésre utaló nyomokat találtunk. Az őskori objektumok közül 16 gödör és 2 árok köthető a kora bronzkori Makó-kultúrához. Több makói gödörből kerültek elő belsődíszes talpas tálak, valamint behúzott nyakú tálak, seprődíszes fazekak stb. töredékei és állatcsontok. Kiemelkedő objektum volt egy kisebb gödör, amelybe sok állatcsont – köztük egy kecske váza – és majdnem egész belsődíszes talpas tál került elő, valamint egy másik, igen nagyméretű (kb. 3 m átmérőjű és 1,8 m mély) gödör makói anyaggal, amelynek aljára őstulkok szarvait helyezték. A makói település a felszínről gyűjtött kerámiaanyag alapján nagyobb kiterjedésű lehetett, mint a feltárt terület: a teljes dombháton végighúzódhat. Így a domb eddig nem kutatott részein még előkerülhetnek a település további objektumai.

A kora bronzkori gödrökön kívül feltártunk még három valószínűleg bronzkori (kora vagy késő bronzkor?) gödröt, 25 igen kevés, jellegtelen kerámiaanyagot és kevés állatcsontot tartalmazó őskori gödröt (gödrök, árkok, ház), valamint egy bizonytalan korú gödröt is.

Előkerült továbbá egy Árpád-kori, cölöpszerkezetes, sütőkemencés ház kevés kerámiatöredékkel, állatcsonttal és őrlőkőtöredékkel, valamint egy Árpád-kori gödör is.

Munkatársak: Farkas Zoltán, Kalli András, Kecskés Anita és Langó Péter régészek; Érdi Benedek geodéta; Kovács Dömötör, Jakucs János és Molnár Dávid régésztechnikusok; Boros Bence, Czinege Dániel Zsombor, Eszes Adrienn, Füleki Orsolya, Gálffy György, Hegyi Borbála, Hoffer Norman, Lukács Nikoletta, Mihácz-Pálfi Anett, Pilling Zoltán, Sohonyai Brigitta, Szabó Ágnes, Tihanyi Balázs, Varga Zsuzsanna (SZTE), Bodri Máté, Gregor István, Paár Ferenc, Rákóczi Gergely, Zay Orsolya (ELTE) régészhallgatók; Fojta József és Greman István.

PATAY RÓBERT – RÁCZ TIBOR ÁKOS

115. Dabronc határa

(Veszprém megye) Ó, Ró, Kö

Szennyvízhálózat fejlesztéséhez kapcsolódó terepbejárást végeztünk Sümeg ÉNy-i részén és a tőle ÉNy-ra fekvő települések területén. A tervezett nyomvonal csak kisebb része volt bejárható, nagyobb része gabonaföldön haladt át, amelyek területét a lábon álló gabona miatt nem tudtuk átvizsgálni. Terepi megfigyelésre egyedül a kukoricával bevetett mezőgazdasági területek voltak alkalmasak. A belterületeken, beépített környezetben futó részeken is csak néhány esetben, a házak között és az utcák mentén fekvő kisebb-nagyobb kukoricásokban lehetett hagyományos terepbejárást folytatni. Összesen 16 új lelőhelyet azonosítottunk.

Dabronctól D-re, a türjei és a gógánfai út kereszteződésétől ÉNy-ra kisszámú római kori edénytöredéket gyűjtöttünk (*Dergecsi-dűlő É, KÖH 75603*), nagysága 110×100 m. A település D-i szélén, a műút Ny-i oldalán a vasúttól D-re, Ny felé enyhén emelkedő domboldalon őskori és középkori kerámia szórványos előfordulását tapasztaltuk (*Vasútállomástól D-re, KÖH 75605*), nagysága 120×100 m. A település K-i szélén a Marcal felé lejtő domboldalon található É-D-i irányú *Kertek (KÖH 7734)* lelőhely területe a terepi megfigyelés alapján D felé eléri a vasútvonalat, és feltehetően azon túl is tart. Dabronc É-i szélén, a Hetyefőre vezető műúttól K-re, a Marcal bal partja mentén húzódó alacsony dombháton fekvő *Rét alja dűlő (KÖH 7735)* lelőhely Ny-i szélén talált őskori és középkori edénytöredékek alapján a lelőhely a Ny felől szomszédos sportpálya területére is kiterjed.

Munkatárs: Koller Melinda régész.

KOVÁCS FERENC

116. Debrecen, Monostor-erdő (KÖH 36763)

(Hajdú-Bihar megye) U, B, LT, Sza, Á, Kk

A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2009. május 14. és 2010. április 28. között megelőző feltárást végzett a lelőhelyen. A kutatást a 4. sz. főút Debrecen elkerülő szakaszának a 35. sz. főúttól Bocskaiertig terjedő szakaszának (0+000–11+900 km-sz. között) építése tette szükségessé. A feltárt terület 59 311 m² volt. Az egy évig tartó közepesen intenzív feltárás eredményeképpen 628 objektumszámot és 1172 stratigráfiai számot osztottunk ki.

Az ÉK–DNy-i irányú lelőhelyen a következő korszakokat azonosítottuk: középső neolitikum (alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája), bronzkor (Makó-csoport), késő vaskor (kelta), római császárkor (szarmata), Árpád-kor, késő középkor (15–16. sz.), újkor. A kutatott terület egészen végighúzódik a lelőhely. Az É-i és a D-i szélén találhatóak az őskori objektumok, míg a közepén helyezkedett el az Árpád-kori falu.

A neolitikum korából származó objektumok egy település nyomait mutatják: nagyméretű agyagkitermelő gödrök, cölöplyukak és árkok. A bronzkor idejéből előkerült gödrök pedig tanyaszerű letelepedést mutatnak. Egyetlen egy urnás temetkezés kötődik ehhez a korszakhoz. A vaskori falut a lelőhely D-i részén lokalizáltuk. A római császárkorból a szarmatákhoz köthető egy magányos csontvázas temetkezés és néhány gödör. Az objektumok jelentős része az Árpád-kori településhez tartozott (házak, kutak, gödrök, árkok, cölöplyukak, földbe vájt kemencék). A falu valószínűleg tovább élt – csak már kisebb létszámban – a 16. századig.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatóságán, a Déri Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Izer Zsófia, Jurás Ákos, Menyhért Mónika, Ortutai Róbert technikusok. A geodéziai felmérést az Archeodata 1998 Bt. végezte.

KOLOZSI BARBARA

117. Debrecen, Nagytemplom (KÖH 36609)

(Hajdú-Bihar megye) Kö

A debreceni Nagytemplom mögötti imateremben a padlószint süllyesztése előtt 2010. szeptember 20. és október 1. között megelőző feltárást végeztünk. A terem É-i fala alatt tártuk fel a Szent András templom 14. sz. elején téglából épített, kb. 220 cm széles falát, amely kb. 1 m vastagságban maradt meg. A téglák egy 13. sz. elején épített templom elbontásából származtak. A feltárt legkorábbi falszakaszra egy 15. századi átépítés során húzták fel az 1802-ben leégett templom É-i sekrestyéjének falát.

Az imateremben az egykori templom körüli temető 8 sírját is feltártuk. A sírok mélységében találtuk meg Mátyás király ezüst dénárját, ami a temetkezéseket a 15. sz. második felére keltezi. Valamennyi elhunyt gyermek volt, mellékletek nélkül eltemetve. Három leánygyermek koponyáján zöldes színű elszíneződés mutatkozott, amit a fejükre helyezett bronzfonállal díszített párta okozott.

Statikai szakvélemény alapján a helyiség padlószintjétől kb. 150 cm mélységig, a megjelenő talajvíz szintjéig folytathattuk a feltárást. A több ponton elvégzett próbafúrások megmutatták, hogy innen még kb. 70 cm vastag az altalaj feletti humuszréteg, ami további fel nem tárható sírokat rejthet.

Munkatársak: Faragóné Csutak Tünde régésztechnikus, Fehér Csaba rajzoló, Janka Edvárd fényképész.

D. SZABÓ LÁSZLÓ

118. Debrecen, Nyugati kiskörút (KÖH 35196)

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Á, Kk, Kú

2010. szeptember 7–10. között próbafeltárást végeztünk a Nyugati kiskörút I. ütemének területén. Az egykori lakóépületek pincéiben lévő törmeléket kiemelve kezdtük el keresni azt a szintet, ahol bolygatatlan régészeti objektumok jelentkeznek. Az Arany János utca mellett egy kb. 15×16 m-es területet nyitottunk ki, kb. 250 cm mélységben. Ezen a szinten jelentkezett egy K–Ny irányú árok és két gödör feltárása. Korszakhoz, leletanyag hiányában, nem tudtuk kötni.

A Debreceni Ítéltábla melletti egykori épület helyén egy kb. 25×12 m-nyi területen, kb. 200 cm-es mélységben termeltük ki a törmeléket. Itt tíznél több régészeti jelenség rajzolódott ki, az előkerült cserepek a császárkor és a középkor időszakából származtak.

2010. október 14–29. között az Arany J. u. 37., ill. a Széchenyi u. 32. sz. alatti beruházásokhoz kapcsolódó